

Dr. Vitális István szénkutatásai 1920 és 1925 között

DR. VITÁLIS GYÖRGY

A jelen tanulmány tulajdonképpen a *Selmecbányától Sopronig – Szemelvények dr. Vitális István 1919/20. évi naplójából és szakvéleményeiből* (Bányászattörténeti Közlemények XII. [VI. évf. 2.] sz., Rudabánya 2011, 133-166. old.) című tanulmány folytatása az 1920. augusztusában kezdődő és 1925. októberéig terjedő időszakra.

Nagyapám, *dr. Vitális István* a főiskola kényszerű áttelepítése melletti számtalan nehézség megoldása és professzori tevékenysége maradéktalan elvégzése mellett minden szabad idejében – a trianoni békediktátum következtében elveszett szénelőfordulások hazai pótlása érdekében – erőteljes szénkutatói tevékenységet folytatott. A jelen tanulmány ezekről a kutatásokról emlékezik meg, kiválogatva azok közül az érdekesebbeket.

Vitális István szénkutatói tevékenységét a Magyar Állami Földtani, Geofizikai és Bányászati Adattárban (MÁFGBA) található kéziratok kutatási jelentései, illetve szakvéleményei alapján, az elvégzett kutatások időrendjében, de az azonos témát érintőket egymás mellett, tájegységenként foglalom össze.

Valamennyi jelentést vagy szakvéleményt, illetve azok megállapításait és javaslatait minden esetben gondos terepi bejárás, a rétegtani és teleptani viszonyok alapos ismerete, valamint minden eshetőségre kiterjedő, a gyakorlati szempontokat figyelembe vevő, a saját megfigyeléseire támaszkodó, elfogulatlan tájékozódás előzött meg.

Mecsek-hegység

Jelentés 1. Magyarereggy–Kárász, 2. Vékény–Császtza, 3. Váralja, 4. Nagymányok–Hidas, 5. Nádasd–Óbánya, 6. Ófalu–Zsibrik–Cikó községek szénterületéről. Sopron, 1921. 02. 07. MÁFGBA, M. IX. 2.

A jelentésben összefoglalóan megállapítja, hogy „1. Magyarereggynek északnyugati bányamezeje figyelmet érdemel, de az kis kiterjedésűnek látszik. Kárász nem mutatkozik rentábilis bányamezőnek.” 2. Szászváron a császtai és a vékényi szárnyakon kutatóknak mélyítését javasolja, míg a szászvári bányamezőben valamely alkalmas szinten harántolni kell a széntartalmú üledékcsoportot a grypheás fedőmárgáig. 3. Váralján a. a kibúvások megvizsgálása ereszkék segítségével energikusan folytatandó. b. a váraljai Középhegy és az Újakna–Alice-akna–Karolina táró bányamezeje haránt, illetve reményvágattal lesz feltárható. 4. Nagymányokon a váraljai reményvágattal a szénvezető rétegcsoport időnként harántalandó. 5. Nádasdon kutatóakna, illetve 3 kutatófúrás telepítését javasolja. 6. Ófalu–Zsibrik–Cikó területén szénjog megállapítására fúrások telepítését javasolja.

Jelentés Vékény–Kárász–Magyarereggy szénterületeiről és a Tolna Baranyai fúrásokról. Sopron, 1923. 06. 14. MÁFGBA, M. IX. 5.

1. Szászvár–Vékény: „Véleményem szerint a váraljai típus rosszabb kiadása áll itt előttünk: a szénlencsék csapás és dőlés mentén egyaránt elmeddülnek, illetve szén- és meddőközök váltakoznak.” 2. Vékény: „Ismétlem azonban, hogy vérmes reményeket nem szabad táplálnunk, mivel a terület kicsiny, a meddő rész kemény kvarcit, amelyben a kutatóvágatok hajtása lassú és költséges, és mivel a Szászváron ismert 10-12 széntelep közül valószínűleg csak 1-2 széntelep kerülhetett feltoláskor a felszínhez közelebb, s az eruptívumok ezeket a telepeket is erősen szétronsolták, amit eléggé tanúsít éppen a közeli kárászi kutatásunk.” 3. Kárász: „A jelenleg hajtott altáró nem adhat lényegesen más képet e szénről, mint a DGT által hajtott 319 m hosszú táró.”

Vérmes reményekre ugyan itt sincs ok, de a *Hofherr–Schranz-féle* kutatásban felnyitott telep határozottan figyelmet érdemel, s indokolttá teszi a továbbkutatást. Végül beszámol a *meszes-pusztai*, a *zobák-pusztai*, a *Szászvár* déli területen és az *Ófalun* lemélyített fúrásról.

Jelentés a Pécs–Baranyai Kőszénbánya Részvénytársaság szénterületének É-i részéről (Kárász, Vékény). Sopron, 1924. 06. 11. MÁFGBA, M. III. 3.

Kárász–Vékény déli területéről megállapítja, hogy „Ezen erős tektonikai zavargások miatt – sajnos – a Széperdő-völgy liászkori üledékeinek átkutatása nem csak szerfelett költséges, hanem egyben bizonytalan eredményű is volna.” A *Széperdő-völgy* területe tulajdonképpen közvetlen folytatása a *Kárász–vékényi „déli”* területnek. „Ez a területrészt tehát alkalmas arra, hogy az Esztergom–Szászvári Kb. [Kőszénbánya] R.T. egy kutató fúrást mélyítsen itt le. Ez a fúrás tanulságos lesz a Pécs–Baranyai Kb. R.T.-re is.” „A kutatás ezen erős tektonikai zavargások következtében a kárászi területrészen nagyon költséges és egészen bizonytalan, éppen azért arra csak a zobáki fúrások sikeres befejezése után kerülhet sor.” A kárászi bányamező környékén *Vitális Sándor* részletes geológiai felvétele során *Kárász* község déli szélén sikerült az alsó-liász két új feltjét kinyomozni, amely érdemesnek látszik átkutatásra.

Jelentés Bakócsza község szénterületéről. Sopron, 1921. 02. 09. MÁFGBA, M. XII. 4.

Összefoglalás: „Minthogy a kibúvások szerint a lignit nem igen lehet több átlagban 40-50 cm-nél, és minthogy a bányamező a vasúttól légvonalban is 9-10 km távolságban van, kocsival is alig megközelíthető szakadékokban: nem ajánlhatom, hogy ezzel a területtel foglalkozzunk.”

Szakvélemény Pécsvárad–Zengővárkony–Nagypall–Pusztakisfalun–Lovászhetény és Rácmecske községek szénterületeiről. Sopron, 1921. 11. 06. MÁFGBA, M. II. 3.

„Pécsváradon felsőmediterránkori lignitszerű barnaszén bújik ki, amely azonban még a nádasdi–hidasinál is sokkal gyengébbnek látszik. A telep vastagságáról, szerkezetéről és szenének minőség-

géről kis kutatógödrök vagy 10-50 mély kézi fúrások lemélyítésével könnyen meg lehetne győződni. Minthogy azonban előreláthatólag csak gyenge, konjunkturális lignitre van itt kilátás: a szénjog megszerzéséért a kutatások megkezdése *előtt* jelentékenyebb összeget folyósítani semmiképpen sem indokolt.”

Jelentés Pécsvárad, Zengővárkony, Nagypall, Vékény, Kárász, Magyaregregy, Szalatnak és Vaszar községek szénterületéről. Sopron, 1925. 06. 15. MÁFGBA, M. II. 4.

Pécsváraddal kapcsolatban megjegyzi „Minthogy egyelőre nincs kilátás arra, hogy hazánkban 800 m-nél nagyobb mélységből rentábilisan termelhessük ki a liász kori szenet: ma sem ajánlhatom, hogy Pécsvárad határában mélyfúrásra vállalkozzunk.” *Zengővárkony, Nagypall, Vékény, Szalatnak és Vaszar területén liászszénre nincs kilátás, a kutatást nem ajánlja.*

Szakvélemény Mánfa reménybéli szénéről. Sopron, 1921. 12. 05. MÁFGBA, M. XI. 3.

A bányatektonikai következtetés alapján *Mánfa* határának azon csücskén telepítendő meg a kutató mélyfúrás, ahol *Pécsbudafa–Szopók* és *Mánfa* határai futnak össze. A 0.8 és 1.06 m vastag széntelep – a II/a. fúrás analógiája szerint mintegy 450 m mélységben remélhető itt.

Szakvélemény a Pécsi székesegyház, a püspöki uradalom szénterületeiről. Sopron, 1922. 01. 04. MÁFGBA, M. X. 3.

A szakvélemény 7 szénterületet mutat be: 1. *Meszési puszta*, 2. *Budafa–Somogy* közti terület, 3. *Komló–Zobák-puszta* közti terület, 4. *Battyáni* terület, 5. *Magyaregregy–Kárász–Vékény–Újbánya* közti terület, 6. *Dankó-puszta*, 7. *Berekalja*. Ezek elhelyezkedését 1:75.000 méretarányú térképen ábrázolja.

A Meszes-puszta területen egy kutatófúrás lemélyítését nem tartja indokolatlannak. „A Budafa–Somogy közti területnek csak az északi részén lehetnek meg a liász kori széntelepek, amelyeknek mélysége azonban csak 2-3 kutatófúrással állapítható meg. Valószínű, hogy a széntelepek a terület északi szélén 800-850 m mélységben vannak, de nincs kizárva, sőt bátran feltételezhető, hogy a terület északi szélétől délebbre lépcsős vetők vannak, s így a kuta-

tófúrás szerencsés esetben kisebb mélységben is reábukkanhat a liásztelepekre.” A *Komló–Zobák-puszt*a közötti terület szénjogának megszerzését indokoltan tartja és ajánlja. A *battyáni*, a *Magyaregregy–Kárász–Vékény–Újbánya* közötti, valamint a *dankópusztai* és a *berekaljai* területek szénjogának megszerzését nem ajánlja.

Jelentések Komló, Mecsekjánosi és Szopok község határainak geológiai bejárásáról, továbbá a császtai és a mázai kutatásokról. Sopron, 1922. 11. 08. MÁFGBA, M. XI. 4.

A megszerzett komlói kisbirtokosi területnek a *délkeleti* része a legértékesebb, szinte abszolút értékesnek mondható. Ezt az elsősorban értékes területet a mellékelt térkép is feltünteti. Ezen ugyanis a liász kori széntelepnek közvetlen fedőrétege: az ún. alsó-liász kori „fedő márga” került felszínre. Értékesség szempontjából szorosan kapcsolódik ehhez a területhez észak felé az a kissé nagyobb terület, amelyen a liász raricostatás márgája: azaz valamivel magasabb fedőréteg van a felszínen. A térképen ez a terület is szerepel.

Mecsekjánosi község kisbirtokosi területén a szénjog megszerzését nem tartja szükségesnek.

Jelentés a cikói, ófalui és a szászvári fúrásokról, továbbá a magyaregregyi kutatásokról. Budapest, 1923. 09. 16. MÁFGBA, M. IX. 6.

Összefoglalás: 1. „*Cikón* széntelep liászüledékben halad a fúrás, ott sürgősen szükség van 200 folyóméter 5 colos és 300 folyóméter 4 colos bélécsőre.” 2. *Zsibriken* a kutatásra nyert 5 évből már 3 év letelt; itt is szükség volna egy fúrógarnitúrára, mivel, a *Cikón*, *Ófalun* és *Szászváron* dolgozó fúrógarnitúrák mind huzamosabb ideig, valószínűleg egy-egy évig is le vannak kötve.” „3. *Ófalun* a 2. sz. kutatófúrás elérte a széntelep liász üledékeket és a felső széntelepecskéket. Minthogy a széntelepen liász kőzetcsoporthoz még csak 81 métert fúrt át, és minthogy a széntelep üledékcsoporthoz átlag 470 m vastag; ez a garnitúra még kb. a jövő év közepéig lesz itt lekötve.” „4. *Szászvár »déli«* területen eddigelé 4.4 m összvastagságú liász kőszentet fúrtunk át, ebből az eddig át-fúrt három fötelep tiszta kőszentet (101 + 135 + 64 cm) 3 méter

esik, a kis telepek közül a főtelepek közti 20 és 24 cm vastag szén is vájástérdemlő, s így az eddig átfúrt és vájástérdemlő kőszén összvastagságát 3,5 méterre tehetjük, azaz minden négyzet km terület alatt minimálisan 30-35 millió q az eddigi fúrás szerint a szénvagyon.” 5. *Magyaregregyen* olyan szénkibúvást lelt, „ahol viszonylag a legolcsóbban és reménységgel kutathatunk jogilag nemperes, saját területünkön.” „A jelenlegi körülmények között a reményteljes kutatásra alkalmasabb helyet nem ismerek.”

Jelentés a cikói, zsbriki és szászvári D-i terület szénkutatásáról. Sopron, 1924. 07. 22. MÁFGBA, M. IX. 7.

Feltétlenül indokoltnak tartja a cikói fúrás további mélyítését. „*E szerint (548 + 102=) 650, illetve (548 + 150=) 698 m mélységben remélhetők a legvastagabb széntelepek, ha csak az alaphegység előbb nem jelentkezik.*” „*Zsibriken az alsó-liász kori szén közvetlen fedőrétegei kerülnek felszínre az alaphegység peremén, a rétegek lejtőssége igen meredékes. Olyan előnyök ezek a kutatás szempontjából, amelyek feltétlenül indokoltá teszik legalább egy-két kutatófúrás lemélyítését.*” A szászvári fúrást *addig kellene folytatni, míg a vájástérdemlő telepek összvastagsága el nem éri a 9 métert.*

Jelentés a meszesi és zobáki kutatófúrásokról, a budafai kutatófúrás kitűzéséről, a pécsi, a vasas–zobáki és vékényi szénterületekről. Budapest, 1923. 09. 16. MÁFGBA, M. X. 6.

Meszesen a szarmata és mediterrán üledékek alatt 313 m mélységben elérte a kutató-fúró az alaphegység kristályos paláját, vagyis a régi tenger hullámai a mediterránnál régibb üledékeket, s köztük a széntelepes liász kori kőzetcsoportot is teljesen elmosták. A további kutatást beszüntették. *Budafán* kiszemelték a kutató mélyfúrás helyét. *Zobákon* 351 m mélységre jutott a fúró, 50-100 méterrel mélyebben várják – a Szászvár déli terület analógiájára – a vájástérdemlő kőszéntelepeket. *Pécs* vidékén pécsbányatelepi produktívus terület déli csücske alkalmasnak mutatkozik kisebb-szerű bányászkodásra. *Vasas* és *Zobák* között eszmezsere tárgya lehet egy kutatótáró indítása. A *Vékény* határában levő idősebb liászfolttal a vájástérdemlő széntelepek következtében behatóan kell foglalkozni.

Jelentés Györe, Izmény, Muszfa szénelőfordulásáról és a cikói fúrásról. Sopron, 1923. 10. 23. MÁFGBA, M. XIV. 6.

„Nagymányok–Váralja–Máza–Szászvár kőszéntelepes liász üledékei reá vannak tolva a mediterrán üledékekre. Az áttolódás észak felől, Györe felől történt. Valószínű tehát, hogy Györe–Izmény területe alatt is ott rejlenek a liász kori kőszéntelepek, de minő mélységben, arra nézve nincsen pozitívus adatunk.” „A liász-üledék oly nagy mélységben rejtőzhet, hogy az esetleges liász kori kőszén ki-termelése bányatechnikailag aligha volna lehetséges,” éppen ezért kutatófúrás lemélyítését nem ajánlja, s a területek szénjogainak megszerzése is időszerűtlen.

Bakony-hegység

Jelentés a bakonyjákói szénkutatásról. Sopron, 1921. 07. 10. MÁFGBA, B. IX. 5.

Előzménye a *Szakvélemény Bakonyjákó szénelőfordulásáról.* Sopron, 1920. 11. 19. MÁFGBA, B. IX. 4. azt állította, hogy „20-30 m mélyfúrással eldönthető: ki van-e fejlődve Bakonyjákó területén is a krétakorú fekete szén.” Az eddigelé lemélyített két kutatófúrás igazolta azt a következtetését, hogy a Grypheás fehér márga alatt 20-30 m-ben meg van a széntartalmú rétegcsoport, sajnos az 1. sz. fúrás csak szénnyomokat, a 2. sz. fúrás csak 16 cm vastag széntelepecskét lelt. Az eocén szénre vonatkozóan megállapítja, hogy *Bakonyjákó–Farkasgyepű* és *Németbánya* vidékén nincs ki-fejlődve.

Jelentés a veszprémi káptalan herend–márkói szénterületéről. Salgótarján, 1921. 09. 11. MÁFGBA, B. IX. 8.

„A veszprémi káptalan herend–márkói területén csak keskeny sáv alatt remélhető az 1-2 m öszsvastagságú lignit, s minthogy ily telepeken rentábilis bányászkodásra nagyon csekély a kilátás: a terület szénjogának a megszerzését nem ajánlhatom.”

Szakvélemény a Veszprém vármegyei Pénzeskút – Kőrösgyőr községek szénterületeiről. Sopron, 1921. 10. 17. MÁFGBA, B. IX. 9.

Javaslat: Pénzeskút–Kőrisgyőr környékén csak 2-12 cm vastag lignitbúvások ismeretesek. A községektől délre lignitkutatót nem ajánl. „Nincs ugyan teljesen kizárva, hogy Pénzeskút–Kőrisgyőr vidékén is ott rejlik a mélyben a zirci–úrkúti szén is, de annyira palás, hogy még a mai szénínség idején sem bizonyult vájástérdemlőnek: a pénzeskút–kőrisgyőri tengeri eocénkori üledékek átfúrását ugyancsak nem ajánlhatom, tekintettel a nagy költségre és főként az előrelátható negatívus eredményre.”

Szakvélemény a kisgyóni, bakonycsérnyei és szápári szénterületekről. Sopron, 1921. 11. 30. MÁFGBA, B. VIII. 4.

Kisgyón fornai típusú vájástérdemlő szenét 12 millió, Bakonycsérnye szenét 20 millió métermázsára becsülte. Szápár vidékén kevés reményt lát arra, hogy tiszta és vastag felső-oligocénkori széntelepet lehessen nagyobb kiterjedésben felkutatni.

Kiegészítő jelentés a szápári és a vele egy szénmedencébe tartozó területekről. Sopron, 1922. 12. 05. MÁFGBA, B. VIII. 6.

Ajánlja, hogy „Jásd, Bakonyhána, Olaszfalu, Nagyesztergár és Zirc területén szerezzük meg a szénkutatói jogot, mivel Jásd határában kréta szénre, Bakonyhána, Olaszfalu, Nagyesztergár és Zirc határában pedig móri–kisgyóni–inotapusztai kifejlődésű, tehát mivelésre méltó eocén szénre van kilátás, s ezek a területek közel esnek a győr–jutasi M.Á.V. zirci állomásához.” Szápár területére a szénjog megszerzését feltételekhez köti.

Jelentés Nagyesztergár, Csesznek és Szentgál (Hárshegy) szénelőfordulásáról. Sopron, 1922. 12. 26. MÁFGBA, B. VIII. 7.

A Nagyesztergáron feltárt 0.5-1 m vastag lignit bányászatra nem érdemes. „Ez alatt azonban – minden valószínűség szerint – megvan a 0.3-4 m vastag, fiatalabb eocénkori széntelep: amelyet jelenleg Móron, Kisgyónpusztán és Inotapusztán bányásznak.” Csesznek határának csak kis része produktívus. „Herend–Márkó, Bánd és Szentgál határában 40 km² kiterjedésű felső-mediterrán-kori lignitmedence van, s ott a lignitet rentábilisan lehetne kitermelni”, de a szénjog megszerzése szükséges.

Jelentés a sári és a mecsér–nagygyóni területek szénelőfordulásairól. Sopron, 1923. 01. 01. MÁFGBA, B. VIII. 9.

„1. *Súr* község határában a felszínhez közelebb csak pontusi lignitre van kilátás, ezzel azonban a vasúttól távol nem érdemes foglalkozni.” A terület délnyugati csücskén, *Csatár-pusztán* az eocén szén is ki lehet fejlődve. „2. *Mecsér-pusztá* területe alatt a Szápartól ismert felsőoligocénkori, lignitszerű barnaszéntelegeket rejthetnek tetemesebb: legalább is 200 m mélységben.” „3. *Nagygyónpusztá* szegélyén 20-30 m mélységben a kisgyónpusztán feltárt eocén szenet lelhetjük meg. Itt a szénvagyon 60-90 millió q-ra becsülhető.” „Fúrásokkal való átkutatására elegendő lesz egy év.”

Vértes – Gerecse hegység

Jelentés Csákvár, Gánt, Zámoly, Csákberény, Söréd, Bodajk, Csóka, Mór vértessenti községek szénterületeiről. Sopron, 1921. 02. 06. MÁFGBA, V. V. 4.

A felsorolt községek határában eocénkori barnaszénre és pontusi lignitre van kilátás. A móri fúrásokban „1.07–3.75 m vastag eocén szén olyan vagyont képvisel, amely a mai szénínségben megérdemli, hogy kitermeltessék.” A csákberényi peremi öböl eocén széntelegét rejthet magában, ennek átkutatását indokoltnak tartja és ajánlja. A pontusi lignit igen jó minőségű. Vájástérdemlő pontusi lignitre *Csóka–Söréd* határában is van kilátás.

Jelentés az Esztergom, Dág, tokodi és mogyorósi szénterületekről. Sopron, 1921. 04. 18. MÁFGBA, E.V. 8.

Esztergom vidékén 1. a Kis Strázsahegy délnyugati oldalán, 2. Szentlélek felé a „Sáros” jelzésű területen, 3. a csurgókúti (vagy Sós-, Diós-, Serteskúti) völgyben indokolt kutatófúrást mélyíteni, bár sok remény nem köthető ezekhez. *Dág* környékén a kutatást pihentetni kell.

Tokod vidékén sikerrel bíztat a *Kalló* és *Közmalom* közötti dombháton és a *Közmalom–Hegyeskő* közötti kutatófúrás. *Mogyorós* vidékén a *Fehér keresztnél* tájékoztató fúrást tűztek ki.

Jelentés Németegyháza, Csobánka, Dunabogdány, Pilisszentlélek, Esztergom, Csév, Kiscsev, Epöl és a gyermelyi Vöröshegy, a

tokodi Hegyeskő és Mogyorós területeinek szénelőfordulásairól. Sopron, 1923. 04. 03. MÁFGBA, V. IV: 4.

Németegyházán 1 fúrást tűztek ki. *Csobánkán* megvárják a budapestvidékiek fúrásának eredményét. *Dunabogdány–Pilisszentlélek–Esztergommal* nem tartja indokoltnak foglalkozni. *Csévre* szénjog nem kell. *Kiscsévre* fúrást javasol. Ha az epöli fúrás eredményes, akkor a kutatást *Kirva* határára is kiterjeszteni. *Hegyeskőnél* elérték a széntelepet. *Mogyoróson* „80-100 m mélységben mindenütt feltételezhető a 8-12 m vastag eocén széntelep, amelyben a vájástérdemlő rész minimálisan legalább 2 m vastagnak vehető, s így az ottani szénvagyon legalább 40 millió q.”

Jelentés a tokodi és mogyorósi szénterületekről. Budapest, 1923. 08. 28. MÁFGBA, E. V. 10.

I. *Tokod*, sashegyi akna bányamezejében összesen 34 millió q, a megszerzendő táti szőlők alatti eocén reménybeli szénvagyon 20 millió q.

II. *Mogyorós*, oligocén szén 12 millió q, reménybeli oligocén szén 12 millió q, eocén szén 40 millió q.

Jelentés Bicske község esetleges szénelőfordulásáról. Sopron, 1924. 07. 05. MÁFGBA, V. IV. 5.

Feltehető, hogy „Bicske határában is csak mintegy 227 méterrel lesz mélyebben az eocén szén, mint Csabdi község területén, vagyis remélhetőleg Bicske határában is eléri az eocén széntelepet 400-450 m mélységben. Ilyen mélységből pedig még rentábilisan termelhető ki az eocénkori szén. A vízveszéllyel ugyan már itt is számolni kell, de feltehetőleg jó minőségű szénért a vízzel is fel lehet venni a küzdelmet.” A szénkutatási jog megszerzését *Bicske* egész területére ajánlja.

Jelentés a Vértestolna–tardosi eocén szénmedencéről. Sopron, 1924. 11. 17. MÁFGBA, B. III. 14.

A vértestolnai produktívus öböl rész 150 millió q maximális szénvagyont rejthet. *Tardoson* az eocén szén össz mennyiségét csak mintegy 30 millió q-ra becsülte.

Jelentés a németegyházai és a csordakúti szénmedencékben folyó kutatásokról. Budapest, 1925. 03. 27. MÁFGBA, B. IV. 10.

A németegyházai medencében „a tiszta szén átlagos vastagsága 8 méter, a medencének még reményteljes részében (7.4 x 80=) 592 millió métermázsza szénvagyon lehet.” „A jelenleg meginduló 6 kutatófúrás úgy van kijelölve, hogy azok lemélyítése esetén 5 km² terület lesz átkutatva, s minthogy az minden valószínűség szerint produktívus, alatta mintegy 400 millió métermázsza kitűnő minőségű eocénkori szén remélhető.” *Csordakúton az „eddig feltárt 5-6 méter vastag palás szén mintegy 50-60 millió métermázsza lehet”.*

Jelentés a németegyházai XIX. sz. fúrásban a széntelep átfúrásáról, a többi fúrásról, a reménybeli szénvagyonról és a további teendőkről. Sopron, 1925. 05. 18. MÁFGBA, V. IV. 11.

I. „A szén összvastagsága 4.55 m. A szén két padból áll: a felső pad 3 m, az alsó 1,25 m vastag. A két szénpad közé 0.7 m vastag márga és 0.10 m szénsáv iktatódik. A két pad szene fényes, fekete színű, nagyon jó minőségű. A felső pad közepe táján 15-20 cm rész kissé palásan van átszőve. Ez a szén kiállja a versenyt a legjobb tatai szénnel.” II. A többi fúrást a produktívus terület behatárolásával térképmellékleten közli. III. A *várható szénvagyon* (3 millió x 80=) 240 millió q. Ebből 25 %-ot fejtési veszteségre ütve le, ez idő szerint csak 180 millió q szénvagyon tekinthető kitermelhetőnek. Ehhez járulhat a csordakúti fővető előtt az 500 m-nél mélyebben rejlő 80 millió [q szenet rejtő] rentábilis szárny.

Visegrádi-hegység – Budai-hegység

Szakvélemény a szentendrei szénterületről. Sopron, 1921. 03. 04. MÁFGBA, B. III. 4.

„Az 1-2 m vastagnak feltételezhető felső-oligocénkori barnaszén már egymagában is megérdemli, hogy 2-3 kézi fúrással feltárassék. Tokod–Annayölgy vidékén azonban tudvalevőleg az oligocén széntelepek alatt 4–10 m vastag eocénkori barnaszéntelepek következnek.” „Mintegy 300 m mély fúrással tehát arról is meg lehet győződni: nem fejlődött-e ki a szentendrei medencében az eo-

cénkori barnaszén is? Geológiaiilag bátran feltehető ez! Csak az a kérdés, hogy oly vastag-e a széntelep, mint Dorog–Tokod vidékén (4–10 m), avagy csak 85 cm, mint a budapesti városligeti artézi kútban.”

Jelentés Pilismarót szénterületéről. Sopron, 1921. 06. 11. MÁFGBA, B. II. 9.

A vulkanikus törmelékes kőzetek alól „a felsőoligocén üledék is kibukkan a Malomvölgy patakjának a bevágásaiban. Valószínű, hogy ezek a felső-oligocén üledékek barnaszéntelepeket zárnak magukba, úgy mint Dorog–Tokod vidékén, sőt az sincsen kizárva, hogy a felső-oligocén üledékek alatt, úgy, mint Dorog–Tokod vidékén, az eocénkori széntelep is ott rejtőzik.”

Szakvélemény a solymári szénterületről. Sopron, 1921. 08. 10. MÁFGBA, B. IV. 7.

„Solymár földrajzilag és földtanilag *kiegészítő része* a piliszentiváni és vörösvári szénmedencének: *bányageológiaiilag feltétlenül indokolt tehát fúrásokkal való átkutatása.* Minthogy a Piliszentiván–vörösvári szénmedencében az eocénkori szén összvastagsága 4.3–13.4–16 m között váltakozik, bátran feltehető, hogy a solymári medence nyugati részén, a Szélhegytől délre eső 1 km^2 terület alatt is 43–124–160 millió q szén lehet.” „A solymári szénmedencénél reményteljesebb terület nem sok van Csonka-Magyarországon. Főelőnye, hogy 5000 kalóriás szene Budapest közvetlen közelében van, hátránya az előrelátható sok vető és a vízbetörés veszedelme, továbbá a szénnek a medence peremére való elpalásodása és elvékonyodása.”

Jelentés a Solymáron feltárt széntelepről. Sopron 1922. 01. 30. MÁFGBA, B. IV. 9.

A medence átkutatása bányageológiaiilag indokolt, ezt ma is fenntartja, „bár valószínűnek vélem, hogy a szentiváni medencének csak az egykori pereme terjed át a solymári medence nyugati szélére, maga a solymári medence, t. i. annak Solymár községtől keletre eső része nem igen váltja be a hozzá fűzött reményeket.”

Szakvélemény a Budai-hegység és a Vértes közti reménybéli szénterületről. Budapest, 1924. 07. 30. MÁFGBA, B. II. 14.

„A Bicske és Csabdi községek határában: Németegyházán és Csordakúton megfúrt tatabányai típusú szén kilátást nyújt arra, hogy a Budai-hegység és a Vértes közötti területen is megjelölheti a kutatófúró ezeket az értékes eocénkori széntelepeket még kibányászható mélységben.” A hazai eocénkori széntelepek a triászkori mészkövekre és dolomitokra települnek. A Vértes és a Budai-hegység között tehát mindazok a helyek, ahol a triász mészkő és dolomit felszínre bukkan, az eocénkori szén felkutatása szempontjából figyelmet érdemel. Ilyenek: 1. *Bicske–Mány*, 2. *Mány–Zsám-bék*, 3. *Bicske–Etyek*, 4. *Páty–Budakeszi* és 5. *Páty–Budaörs* közötti területek. *Bicske* és *Mány* községek területére a szénjog megszerzését már 1920. július hó 29-én kelt jelentésében ajánlotta.

Cserhát-hegység

Jelentés a Balassagyarmat-vidéki szénelőfordulásról. Sopron, 1920. 10. 16. MÁFGA, C. I. 11.

A *Balassagyarmattól* délre fekvő „Csesztve község szénterülete annyiban érdemel figyelmet, hogy ott váratlanul a felsőoligocén [2–12 cm vastag széntelepecskéket tartalmazó] félig-sósvízi üledékei kerültek felszínre a Mogyorós-ér szakadékos árkában, s ezekben és ezek alatt feketeszén-telepek rejtőzhetnek.” *Iliny, Marcal, Haláp, Kelecsény-pusztá* szénterületén táróbányászatról szó sem lehet.

Jelentés Vác, Kosd, Csővár, Nézsa, Legénd és Alsópetény szénterületéről. Sopron, 1923. 02. 12. MÁFGBA, C. X. 19.

„Vác felett, a Nagyszál-hegy keleti végén a triázmészkőre eocénkori nummuliteszes mészkő települt. Ez alatt Kosdnál átlag egy méter vastag eocén szenet bányásznak.” Valószínűnek tartja, hogy a *Nagyszál* déli oldalán mindenütt megtaláljuk a kosdi típusú eocén szenet. Javasolja, hogy szerezzék meg *Csővár* és *Nézsa* községek határainak szénjogát, mivel geológiailag feltehető, hogy ott is megtalálják a kosdi típusú eocén széntelepet. *Legénd* és *Alsópetény* között is ajánlja a szénjog megszerzését.

Szakvélemény Karancskeszzi, Liptagerge, Kisgerge és Mihálygerge községek szénterületéről. Sopron, 1924. 05. 12. MÁFGBA, T. 3336.

Karancskeszzi és Gerge határában a „cardiumos, Pecten praescabriusculusos homokkövek és ú.n. schlier üledékek alatt mindennütt ott rejtőzködhet a mediterránkori barnaszén és lignit.” A korábbi fúrások szerint az „átlag csak 42 cm vastag a szén, s helyenként az is elpalásodik.” „A természetes szénkibúvások és évtizedes bányászati tapasztalatok minden kétségen felül bebizonyították, hogy Karancskeszzi és Gerge községek határának átlag 40-50 cm vastag és elpalásodásra hajló széntelepei vájásra érdemtelenek.”

Jelentések 1. a Nagyszálhegy körüli, 2. a Csővár–Nézsza községek közötti és 3. az Alsópetény–Romhány közti reménybéli eocén szénterületekről. Sopron, 1925. 10. 12. MÁFGBA, C. X. 22.

Két-két szelvényt közöl a kosdi bányamező nyugati, középső és keleti részéről. A „vájástérdemlő szén öszsvastagságát átlag 0.8 méterre tehetjük.” „A kosdi szén fényes, fekete színű. Helyenként papírvékonyaságú meddő közbetelepülésekkel váltakozik, másutt ismét »kőszénnek« látszik.” „A veszélyes vízszint felett feltárt szénvagyon 4.800.000 q-ra becsülhető.” A *Nagyszálhegy* északi és déli oldalán ugyancsak kutatófúrások elvégzését javasolja. *Csővár és Nézsza* község szélén egy-egy kutatófúrást javasol. *Alsópetény és Romhány* vidékén az első kutatófúrást *Alsópeténytől* keletre, a *Kőhegy* nyugati oldalán ajánlja.

Bükk-hegység – Borsodi-medence

Jelentés az Eger-vidéki szénterületről. Sopron, 1921. 06. 21. MÁFGBA, B. XIV. 18.

„Az egervidéki szénterületet bányageológiai szempontból két részre választhatjuk. *I. a keleti vagy szarvaskővidéki, és II. a nyugati vagy aranyosvidéki szénterületre.*” A szövegrészben 3 fúrási szelvény foglal helyet. „Az általunk észlelt *pozitívus adatok nem biztatók* arra nézve, hogy az egervidéki szénterületen rentábilis bányászkodásra lehetne számítani. A kilátásba helyezett 1.6–2.0 m

vastag széntelepek helyett csak olyan szenestelepeket láttunk, amelyekben *a fejthető szén vastagsága csak 45-58 cm*. Indítványozza, hogy „a szücsi Lipót akna bányamezejében tényleg 1.8–2.0 m vastag *a vájástérdemlő szén*: ajánljuk, hogy társulatunk vegyen részt a költségek 50 %-ig a. a fedémesi táró kihajtásában, valamint b. al-kalmas helyeken telepítendő kutatófúrások lemélyítésében”.

Szakvélemény a Borsod vármegyei Noszvaj község szénterületéről. Sopron, 1922. 05. 28. MÁFGBA, B. XIII. 8.

„Noszvaj határának északnyugati csücskén a fiatalabb, vékonyabbfornai típusú eocénkori barnaszénre van kilátásunk.” „Mintegy 200-400 m mély kutatófúrás dönthetné el: megvan-e Noszvaj közvetlen közelében az oligocén és eocénkori barnaszén-telep?”

Az „Alacsikai Kőszénbánya és Villamossági R.t.” szénterületének ismertetése. Budapest, 1923. 05. 15. MÁFGBA, T. 3386.

„A szénterület 680 k. hold egész kiterjedésben produktívus, de nem összefüggő, hanem 4 nagyobb parcellából áll. Az aknával feltárt barnaszén átlag 1.1 m vastag, borsodi típusú, a feltárt részben palamentes, csekély (0,65) fajsúlyú.” „A feltárt szénvagyon 655 ezer q. A reálisan remélhető szénvagyon 26 millió q, illetve a 20 % fejtési veszteség levonásával 21 millió q. A 43 méter mély akna, a 2.8 km hosszú drótkötélpálya s a többi bányalétesítmény mind igen szolid kivitelű.”

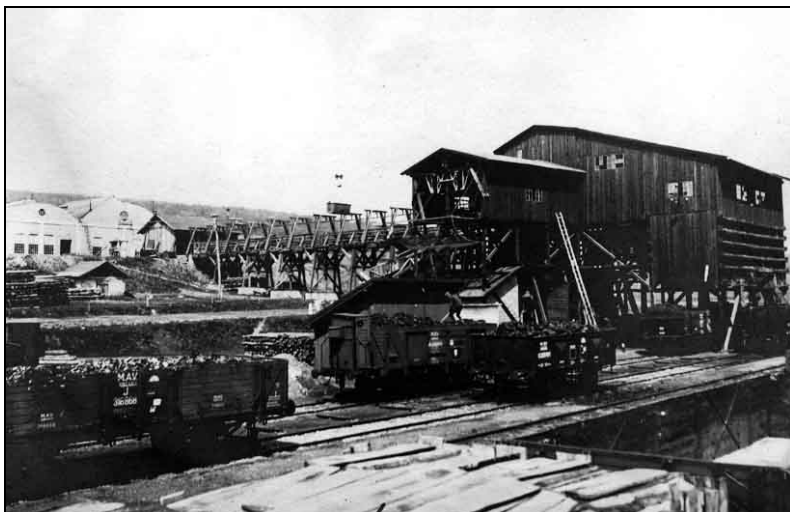
Jelentés a Felsőnyárad–Felsőkelecsény–Rudabánya–Zubogy és Imola községek határában fekvő Ragályi-féle szénterületről. Sopron, 1923. 06. 20. MÁFGBA, B. XVII. 18.

A *Ragályi-féle* birtokot produktívusnak tartja, bár magán a birtoktesten sehol sem látott „tisztá széntelep természetes feltárásokban felszínre bukkanni.” Nagyon valószínűnek tartja azonban, „hogy a vájástérdemlő széntelep viszonylag nem nagy (50-60 m) mélységben rejthet csakúgy, mint a szomszédos területeken. „Ormospusztán és Disznóshorvátón két széntelep ismeretes: a felszínhez közelebb levő telep 1.5, az alsó telep 2.5–3.5 méter vastag. A két telep függőleges távolsága egymástól 40 méter. Nincsen sem-

mi geológiai ok annak feltételezésére, hogy az ormospusztai telepek a szomszédos Ragályi-féle területen ne folytatódjanak.”

* * *

Ha csak a kiválasztott területek évenkénti szénkutatókat veszünk szemügyre, akkor megállapítható, hogy *dr. Vitális István* legintenzívebb kutatási tevékenysége a vizsgált időszakban a *Bakony*-és a *Mecsek-hegység* területén volt, de gyakorlatilag valamennyi hegyvidéki területre eljutott, és munkássága számos figyelemre méltó, értékes megállapítást és javaslatot eredményezett.

Az ormospusztai szénosztályozó és környéke a bányaiüzemi létesítményekkel (1920-as évek eleje).